



Islam til daglig

ISLAM TIL DAGLIG - en film om hverdagsliv i et religiøst samfund

En film af Børge Høst
Kamera Bodil Trier
Lys Michael Sørensen
Lyd Mustafa Ari - Leif Jensen
Produceret for Statens Filmcentral og
Landscentralen for Undervisningsmidler
Længde 40 minutter

Tilegnet Arild Hvidtfeldt
Danmarks første religionssociolog

Optaget i Tyrkiet i byen Niksar
med stor hjælp fra mange af
byens 30.000 indbyggere



Islam påvirker hverdagen på forskellig måde, alle de mange steder i verden hvor den sætter sit præg på livet. Filmen er udelukkende optaget i Tyrkiet og er blot ment som ét eksempel på denne livsform. For at gøre billedet så sandt som muligt, bad vi om at få lov til at overvære og filme en række hverdagssituationer, uden at gribe ind i dem, og uden nogen form for forbandsaftale om, hvad der skulle foregå. Vi blev mødt med en utrolig gæstfrihed og vilje til at hjælpe os. Til gengæld forsøgte vi så vidt muligt at opføre os som gode gæster og respektere de lokale vaner. Når vi bevægede os ind på kvindernes domæne, var det i nogle tilfælde kun vores kvindelige fotograf, der var til stede i det rum, hvor det foregik.

GUDEN MED MULTICOMPUTEREN

Uanset om vi går i kirke regelmæssigt, kun juleaften, eller om vi slet ikke føler os som kristne, er vi her i landet dybt præget af en kristen tankegang. Utrolig mange af de meninger og holdninger, som vi ofte tror må gælde for alle mennesker, uanset hvor i verden de lever, er i virkeligheden erfaringer, som er tæt knyttet både til de vilkår, vi lever under, og til reaktioner, vi har mødt hos de mennesker vi er omgivet af. Hvis vi havde levet under andre forhold, havde vi måske dannet os nogle helt andre meninger.

Et godt eksempel er begrebet "dårlig samvittighed". Vi får den indpodet fra vi er helt små: "Fy, hvad har du gjort, mens mor var ude i køkkenet! Væltet blomsterne." Ikke kun: "Fy, du må ikke vælte blomsterne!". Det er den dårlige samvittighed, der giver os kvaler, når vi ikke får læst på lektierne til skolen. Det er den, der får de fleste af os til livet igennem at passe vores arbejde så perfekt. Men det er også den, som gør det så svært for os at nyde noget lige her og nu, for vi burde nok foretage os noget helt andet!

Det er svært for os at forstå, at der er masser af andre kulturer, der har løst problemet med f.eks. at arbejde stabilt på en anden måde, så folk ikke behøver at gå rundt med konstant dårlig samvittighed. For vi er normalt ikke klare over, at vores skelnen mellem godt og ondt hænger tæt sammen med den kristent protestantiske tro på en Gud, som ser alt.

Islam - som det her jo handler om - er tæt knyttet til kristendommen, og er mig bekendt den eneste anden religion, der tror at Gud har en multicomputer, som automatisk registrerer alt, hvad der foregår i jordens 5 milliarder menneskehjerner. Så muslimerne slipper heller ikke for den dårlige samvittighed. Men Islam er mere

praktisk anlagt end Kristendommen, og giver gennem Koranen direkte anvisning på, hvordan vi skal forme vores tilværelse så vi undgår den dårlige samvittighed. Koranen giver retningslinier for praktisk taget alt, fra hvordan vi skal behandle vore medmennesker, til hvad vi skal undgå at spise og drikke.

**I Gud, den barmhjertige og medlidendes navn
Priset være Gud
Herre over alle skabninger
Den barmhjertige, den medlidende
Dommedagens hersker
Dig alene tjener vi
Dig alene beder vi til
Før os ad den rette vej
Før os med dem, du har velsignet
Ikke med dem, der har vakt din vrede
Ikke med dem, der er faret vild**

Indledningen til Koranen, som citeres igen og igen, når der bedes

Nu er én ting jo, hvad religionen siger, noget andet hvordan den praktiseres, eller rettere sagt, hvilke dele af den folk synes det er vigtigst at lægge vægt på. Og det skifter fra sted til sted, alt efter hvordan livsvilkårene er, og hvilke traditioner der er i forvejen.

HVOR LYKKELIGT AT KUNNE SIGE: JEG ER TYRK!

Filmen er optaget i Tyrkiet i byen Niksar, der ligger 450 km nordøst for hovedstaden Ankara. I Tyrkiet regner man med, at over 95% af befolkningen er muhamedanere. Det gælder også Niksars 30.000 indbyggere, selv om byen ikke ligger i et af de områder, hvor man tager allerstængest på religionen. Omvendt ligger den tilstrækkelig langt fra millionbyerne Ankara og Istanbul til ikke at være stærkt præget af den ændring af traditionerne, som breder sig fra næsten alle storbyer.

Tyrkiet er et stort og fattigt land med mere end 50 millioner indbyggere. Der er store modsætninger og megen mistillid mellem forskellige befolkningsgrupper, så det er svært at få landet til at fungere godt politisk. Men to ting holder landet sammen: Nationalisme og Islam.

Nationalismen er knyttet til Kemal Atatürk, som samlede Tyrkiet og i 1923 som præsident startede på at reformere landet for at gøre det til en moderne stat efter europæisk mønster. Atatürks portræt hænger i enhver offentlig bygning og i mange restauranter og butikker. På alle skoler i Niksar er der en mindevæg for ham, og han og nationalstaten Tyrkiet hyldes hver eneste dag af skolebørnene:

Jeg er tyrk.
Jeg er ærlig.
Jeg er flittig.
Mit motto er:
At beskytte de små,
respekttere de gamle,
elske mit land,
mit folk,
mere end mig selv.
Mit ideal er:
At hæve mig op,
gøre fremskridt.
Jeg vier mit liv
til Tyrkiets eksistens.
Hil den, der har beredt denne dag for os,
store Atatürk.
Ad den vej, du har åbnet,
i den retning, du har vist,
efter dine mål,
skal jeg gå uden at standse.
Det sværger jeg!
Hvor lykkeligt at kunne sige:
Jeg er tyrk!

Men nationalismen slår ikke til i alle situationer. Ethvert samfund har brug for en fælles moral som grundlag for, hvordan man omgås hinanden. Her kommer religionen - Islam - ind som en hjælp og sætter sit præg på hverdagen.

KVINDER - ÅBENBAR IKKE JERES SKØNHED

Det, der først og fremmest slår én, når man kommer til et islamisk samfund, er at forholdet mellem mænd og kvinder er anderledes, end vi er vant til. Der er i meget højere grad en mandsverden og en kvindeverden.

Kristendommen præker moral - "Du må ikke begære din næstes hustru". Men mændene er ifølge Koranen født svage, så Islam tager konsekvensen og giver regler for, hvordan kvinderne skal opføre sig, så de ikke kommer til at friste mændene.

Og sig til de troende kvinder, at de skal sænke deres blik og bevare deres dyd, og at de skal trække deres hovedklæde sammen om deres bryster og ikke åbenbare deres skønhed.

I Niksar er det ikke sådan, at alle kvinder går tæt tilhullede. Men så at sige alle ældre kvinder følger reglen med at skjule hår og barm, når de færdes på offentlige steder, og iøvrigt også når de er sammen med mænd i familie- og vennekredsen. Det falder helt naturligt for dem. Mange yngre kvinder sørger på samme måde for at klæde sig meget anstændigt, i det mindste fra de bliver gift og ikke mere har brug for at vise sig frem. Andre tager mere afslappet på det, og sørger f.eks. for at tage et tørklæde over håret, hvis de skal besøge deres religiøse mor. Men de føler ikke det er nødvendigt, når de skal være sammen med jævnaldrende gode venner.

Under alle omstændigheder går alle - gamle som unge - langt mere anstændigt klædt, end vi er vant til. De lægger stor vægt på

ikke at virke seksuelt provokerende, og glemmer ikke at håret ifølge flere muslimske kildekrifter er noget af det mest sensuelle på en kvinde.

Målet for den vestlige mode er at hjælpe med til, at kvinder kan udstille deres krop og vise deres seksualitet for at kunne tiltrække mænd og ophidse dem. Derved elimineres faktisk enhver følelse af skam og anstændighed fra kvindens hjerte. Den ide, at muslim-kvinder skulle stille sig selv til skue for at opnå beundring fra mændene, er en grov fornærmelse og degradering af kvinden til sexobjekt.

Sammendrag fra "Barn af muslim forældre" af Mobie ed-Din

Ung ekspeditrice i butik i Ankara. I Niksar kunne det næppe lade sig gøre. Kun i bankerne kan man se unge kvinder.

Foto: Lotte Bøggild Mortensen.



MÆND OG KVINDER ER FORSKELLIGE

Koranen gør meget ud af at forklare, at mænd og kvinder er lige meget værd, men at de er forskellige, og derfor har hver deres opgaver i livet. Det bliver udlagt som, at det er mændenes forpligtelse at forsørge familien, kvindernes at sørge for børnenes opvækst og familiens trivsel. Begge dele er lige vigtige for at tilværelsen skal fungere.

Disse holdninger har udmøntet sig i et livsmønster, som tydeligt afspejler sig i byen. I hovedgaderne i centrum ser man nok kvinderne gå forbi og af og til gå ind og handle i butikkerne. Men de slår sig aldrig ned på en bænk eller sætter sig ind på en af restauranterne eller i kaffehusene. Til gengæld skal man ikke mange meter væk fra hovedgaderne, før alt er præget af børn og kvinder i frodig aktivitet. Børnene leger, og på trappesten og andre forhøjninger sidder grupper af kvinder og snakker og laver håndarbejde eller renser og tilbereder årstidens afgrøder.

Om hverdagen virker det somom også de mænd, der ikke skal på arbejde, hurtigst muligt fortrækker fra boligkvartererne. De føler sig tilovers i al den kvindeaktivitet. De går ind til centrum og falder måske ind hos skrædderen eller barberen for at høre sidste nyt, eller de sætter sig ind i kaffehuset og drikker en kop te og snakker eller får sig et spil tavla - det vi kalder backgammon.

Det er naturligvis svært at generalisere, men mændenes snak er nok for det meste meget neutral i sit indhold. De kan godt kritisere regeringen lidt, men en egentlig politisk diskussion holder de sig fra. Ikke fordi de er bange, men mere for at det ikke skal føre til uenighed og uvenskab. De holder sig hellere til en generel

udveksling af nyheder om hvem, der foretager sig hvad, og ellers til snak om sport og om spillene, der er igang. Kvinderne derimod går ofte meget tættere på i deres snak om personer, og de sørger for hele tiden at skaffe sig informationer, så de kan planlægge den fremtid for familien, som manden formelt er ansvarlig for.

**Oh, I som tror, lad ikke nogen bagtale andre, måske er de bedre end de selv.
Lad heller ikke kvinder bagtale andre kvinder, måske er de bedre end de selv.
Og find ikke fejl ved hinanden, og kald ikke nogen ved øgenavn.
At udpege andre som syndere er ugudelig tale, men de der ikke angrrer - de er synderne.**

Selvfølgelig er det ikke let at leve op til idealerne. I Niksar er der som andre steder i verden en opdeling af folk i sociale grupper, som ikke har meget med hinanden at gøre. Mændene går ikke på et hvilket som helst kaffehus, men kun i det, hvor deres ligestillede holder til. Kvinderne holder ofte komsammen eller fest, men også de er delt ind i grupper ud fra deres position i byen.

I Tyrkiet kan man købe spiritus overalt. I Saudi-Arabien er det strafbart blot at have et stykke chokolade med spiritusfyld. Til gengæld tager man det åbenbart lettere med at rette sig efter Koranens advarsler mod at leve i overflod og luksus. Det er nok ikke helt let at være oliemillionær og samtidigt til punkt og prikke at skulle overholde anvisningerne i den hellige bog, som på mange måder er præget af ørken-nomadernes levevis.

Foto: Hussein Shebadeh.



VÆLG SELV MELLEM ONDT OG GODT

Men én ting er karakteristisk. Når mændene spiller tavla eller bridge i deres klubber, spiller de højt om, hvem der skal give den næste omgang te eller den næste cigaret. Og hverken der eller ved kvindesammenkomsterne bliver der serveret nogen form for alkohol. Det er helt klart en indflydelse fra Islam.

Oh, I som tror, vin og hasardspil og afgudsbilleder og spådomspile er smudsigt satansværk! Hold jer væk fra det!

Det betyder ikke, at der ikke findes spiritus i Niksar. I hver anden butik står der lange rækker af flasker med raki, tyrkernes form for absint. Og den drikkes, men nok næsten udelukkende af mændene. Mange bruger den til maden når de spiser på restaurant, men ellers er det vist udelukkende i en sluttet kreds, blandt slægtninge og nære venner og til store fester som bryllup og omskæring, at mændene drikker. De fleste gør det nok uden større samvittighedskval, for det er ikke så enkelt, at det bare er forbudt at nyde spiritus.

De spørger dig om vinen og lykkespillet. Sig: I dem er der et stort onde og en gavn for menneskene. Men ondet er større end gavnen. Undgå det da, for at I må blive fuldkomne.

Islam har i det hele taget ikke frygtelig mange definitive forbud. Det pointeres gang på gang, at mennesket selv må vælge mellem ondt og godt. Og at man skal vælge for sin egen skyld, ikke for Guds.

VELSIGNELSEN ER I FÆLLESSKABET

Mænd og kvinder har hver deres egen verden, men de har også et fællesskab, som virker lige så nært som det vi kender i det kristne Danmark. Det er blot indskrænket til at omfatte familien og gode venner. Det er almindeligt at gå på besøg hos hinanden om aftenen, og i weekend'en er det sjældent, man er alene. Der er - ligesom i Danmark - en tendens til at dele sig i en mands- og en kvindegruppe, men det er langt fra altid, og mange af kvinderne deltager fuldt så meget i snakken som mændene. Ofte mødes man blot over en kop te, og sammenskudsgilder, hvor flere familier bidrager til måltidet, er almindelige.

Guds sendebud sagde: Spis sammen og ikke hver for sig, thi velsignelsen er i fællesskabet.

Børnene hører med til fællesskabet. De er utroligt tillidsfulde over for voksne, måske fordi de fra helt små har været vant til, at alle tog sig af dem - både kvinder og mænd. Der hvor opdragelsen først og fremmest skiller sig ud fra vores er, at børnene lærer ikke at sætte sig selv i centrum hele tiden. F.eks. fejrer man normalt ikke et barns fødselsdag.

I Bangladesh har Islam på nogle punkter taget farve fra Hinduismen. Dette er ikke et bindutempel ved en bellig flod, men en moske hvor de troende forbereder sig til bøn gennem den rituelle afvaskning. Hvor Hinduismen organiserer samfundet gennem en opdeling i klasser og kaster, prædiker Islam at alle mennesker er lige, og har derfor tiltrukket nogle af de fattige befolkningsgrupper i Asien.

Foto: Hanne Lilliebjerg.



DEN INDRE FRIHED

Den vestlige forbrugmentalitet er ikke nået til Niksar endnu, trods fjernsynet, som kører næsten uafbrudt i de fleste hjem og er fyldt med reklamer i samme stil som herhjemme. Dels er de fleste for fattige, dels søger man i Islams ånd at opdrage børnene til ikke bare at interessere sig for materielle ting og ikke at være krævende.

**Vær god mod forældre og nær slægt,
og mod forældrelose og dem der trænger,
og mod naboen som er i familie,
og mod naboen som er en fremmed,
og mod den, der sidder ved din side,
og mod den tilrejsende,
og mod dem, som er beroende af dig.
Sandelig, Gud elsker ikke de stolte og pralende,
ikke de der er gerrige og får andre til at være det,
ikke de som holder den velstand, Gud har givet dem,
for dem selv.**

Det er på mange måder et blidere samfund, end vi er vant til - men måske netop derfor rummer det også modsætningen, at hvis striden og uvenskabet først bryder ud, sker det meget voldsomt. Blihdheden giver sig bl.a. udslag i, at man dyrker poesien og digterne, næsten som noget helligt. I Niksar ligger to digtere begravet, og for begge er der rejst gravmonumenter, hvor man, til trods for at i det mindste den ene af dem kun skrev elskovsdigte, kan opleve at se kvinder komme og bede, hvis de f.eks. ikke kan få børn. En politiker, der skriver digte eller anden poesi, mener mange ikke kan være helt dårlig.

(En mand) klæder sig en dag nøgen foran vinduet og står frem i den forbavtede kvindes og de forbigående øjne og praler: - Se, jeg har befriet mig selv!
Kvinden svarer ham med ordene: - Du er ikke fri, du er nøgen.
Forskellen mellem den indre og den udadrettede frihed kunne ikke præciseres tydeligere.

Fra "Hvorfor digte" af den socialdemokratiske politiker Bülent Ecevit

Udendørs bøn ved moskeen i Utterslev i København. I Danmark er Islam først og fremmest en indvandrerreligion. Danskere, der bosætter sig i udlandet, bliver meget ofte mere nationalistiske og fejrer dronningens fødselsdag. Indvandrere fra muslimske lande bliver tit mere religiøse, som et fast holdepunkt, og som et værn mod nogle af de træk i det danske samfund, som de er bange for: Egoisme, forbrugmentalitet og lav kønsmoral. Foto: Hussein Shebadeh.



DET ER GIVEREN, SOM SKAL TAKKE

En af dem, der deltog i filmarbejdet i Niksar, sagde at han ikke følte sig særlig religiøs. "Men", tilføjede han lidt efter, "da jeg i går hentedede æbler ind fra min have ude på landet, kom naboernes unger som sædvanlig strømmende. Jeg tog ned i sækken for at give dem nogle af de mindste, men så kom jeg alligevel til at tænke på Gud, og så gav jeg dem de største og bedste".

Netop pligten til at dele ud af sin ejendom er et af de væsentligste træk i Islam, som den praktiseres i Niksar - 2% om året, ikke af hvad man tjener, men af alt hvad man ejer, foreskrivér Koranen. Det er svært at påvise i hvor høj grad det overholdes, for selv om man ikke kan sige, det foregår i det skjulte, så sker det i mindste meget diskret, og det meste går nok ikke gennem moskeen, men bliver givet privat.

**Hvis I giver almisser åbenlyst, så er det fortræffeligt.
Men hvis I holder dem skjult, idet I giver dem til de fattige, så er det endnu bedre for jer.**

Det væsentlige er, at det bliver gjort, så den der modtager gaven ikke skal føle sig taknemmelig og dermed ydmyget. Almisser er for det meste ikke penge, men madvarer som man selv har dyrket, eller som man har kunnet købe for en billig pris hos producenten. Og det er ikke kun de allerfattigste, man giver til. Det er først og fremmest slægtninge, bekendte eller naboer, som på grund af sygdom eller arbejdsløshed ikke kan klare sig.

Det er svært at se, hvordan Tyrkiet som det er i dag kunne fungere, hvis dette frivillige almissesystem ikke fandtes. Landet er for fattigt til at betale offentlig hjælp til alle de mange, der ikke kan klare sig selv. F.eks. ville nøden blandt de millioner der har søgt til storbyerne være meget, meget større, hvis de ikke fik sendt mad fra slægtninge og andre bekendte ude i landet. Der kører næppe en bus fra Niksar til Istanbul eller Ankara, uden at der er sække med mad med.

FAMILIEN ER SAMFUNDETS GRUNDLAG

På tilsvarende måde har kønsmoralen stor praktisk betydning. Under disse livsvilkår er familien i bredeste forstand - far, mor, onkler, tanter osv. - grundlaget for overlevelsen. Derfor er det afgørende for alle implicerede, hvordan familien udvikler sig, dvs. hvem børnene bliver gift med.

Anstændighed er en del af troen. Anstændighed og tro følges ad, tager man den ene bort, falder den anden også bort.

Mubammed

I henhold til Islam er den rette form for forbindelse mellem mand og kvinde ægteskabet. Herved påtager de sig fuldt samfundsansvar, og en familie opstår. Fri seksuel omgang og uansvarlig opførsel er handlinger, som angriber grundlaget for menneskers samfund.

Sayyid Abu-l-A'la Maududi i "Familien - civilisationens kildespring"

Ægteskabet bliver noget helt afgørende under disse omstændigheder, og i Niksar præger det livet, først og fremmest for kvinderne og de unge. Ikke alene ved at de unge bliver holdt under opsyn for at undgå, at man bliver tvunget ud i et ægteskab på grund af tilfældige forbindelser. Også ved at pigerne lige fra de er små begynder at sy brudeudstyr og sætter en ære i at blive bedst til at lave de mest indviklede broderier.

Ifølge Islam er et ægteskab udelukket uden kvindens fulde accept. Så i Niksar hævder man i al fald, at kvinderne i familierne altid sørger for, at de to unge møder hinanden og bliver interesserede i hinanden, før der indledes bryllupsforhandlinger. Man elsker naturligvis ikke på kommando, men hvordan det end går til, så er der ikke noget der tyder på at ægtefæller holder mindre af hinanden, eller står hinanden mindre nær end herhjemme. Måske tværtimod.

Hvordan skulle mændene kunne tænke på Gud, hvis de så et syn som dette under bønnen? Derfor beder mænd og kvinder adskilt. Her i Uganda i Østafrika har kvinderne deres særlige område af den udendørs moske.

Islam breder sig med stor hast i hele Afrika. Den traditionelle religion, der bærer sammen med den enkelte stammes forfædre, fungerer ikke når stammen splittes og folk flytter til byerne. Islam byder på et nyt fællesskab, som til og med hverken tager principiel afstand fra flerkoneri eller omskæring af drengene. Desuden har Islam det fortrin frem for Kristendommen, at den ikke på samme måde minder om hvidt overberedomme. Nok var Mubammed ikke afrikaner, men en af hans koner var neger. Foto: Holger Bernit Hansen.



FYLD DU-VÆREN I MIG

Denne velsignede bog lærer ikke mærkelige og nye principper, men er en påmindelse om det, som allerede er den menneskelige natur iboende og i overensstemmelse med naturens love.

Alle behøver Guds støtte, hvert eneste atom skylder Ham sin eksistens. Han modtager ingen tjeneste fra nogen, men yder den til alle. Han er hverken en søn eller en fader, for der er ingen af Hans art.

Fem gange hvert eneste døgn kaldes der til bøn fra Niksars 23 moskeer. Selv om religionen strengt taget kræver det, er det kun et lille mindretal, der hver gang følger kaldet og hengiver sig til bøn. Alligevel er råbet fra minareterne en stadig påmindelse om religionen og dens krav. Islam hævder principielt, at alle mennesker er selvstændige individer, som selv må vælge. Men religionens opbygning viser, at man ikke nærer nogen illusioner om menneskenes standhaftighed. Hvis vi ikke uafbrudt bliver mindet om vore forpligtelser i livet, bliver vi selvcentrerede og egoistiske.

Bønnen i Islam er ikke bare en anmodning til Gud om hjælp. Den er i hele sin form en understregning af, at mennesket er en del af en helhed, og at mennesket ikke er Gud.

Tag jeg-væren bort fra mig
fyld du-væren i mig ...

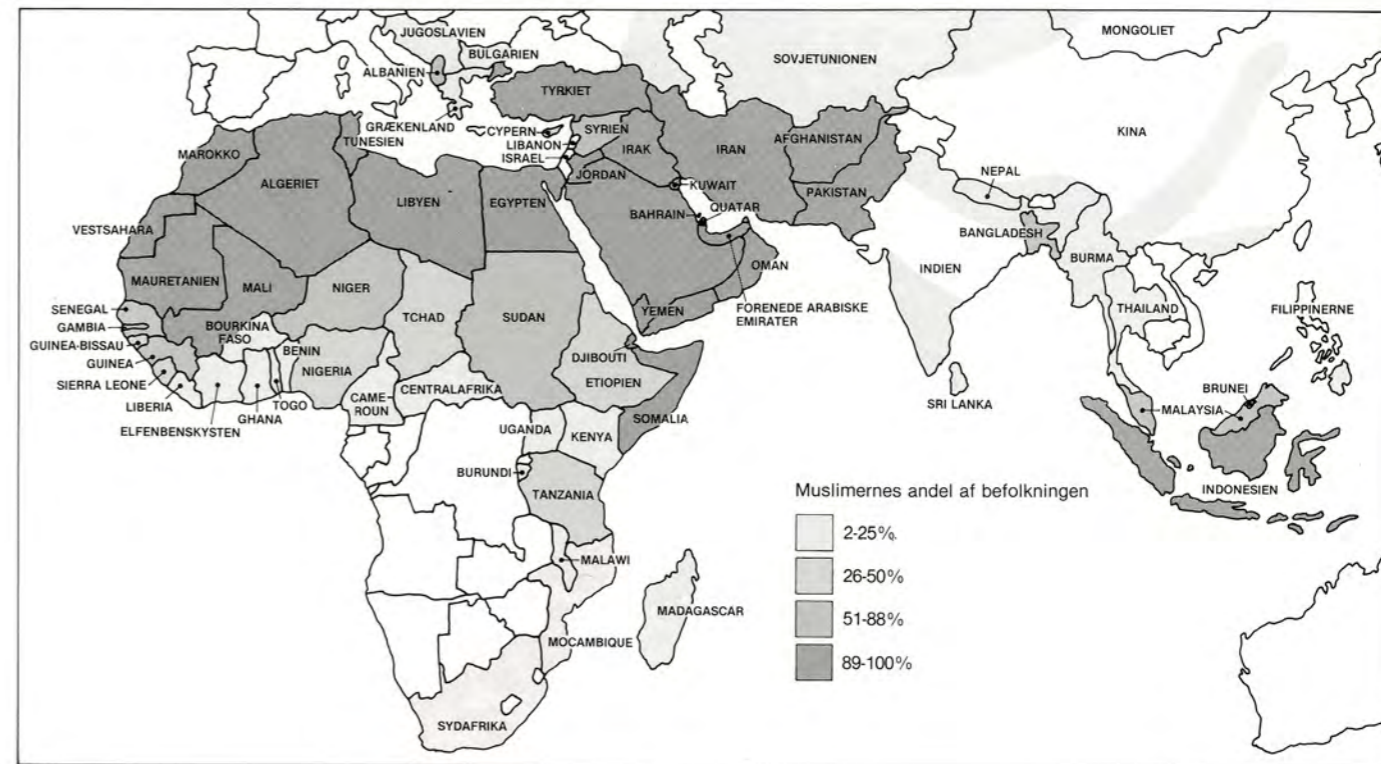
Yunus Emre, tyrkisk poet

Når man i et samfund følger strikte moralske regler og bestemmelser, hvad enten de kommer fra et religiøst eller fra et politisk system, er der altid risiko for, at de med tiden blot bliver til vaner. Det, der måske var et fremskridt da det først blev indført, kan i dagens samfund være en hæmsko, som stopper for yderligere udvikling. Islam er en religion, som er tung at danse med i den forstand, at Koranen anses for at være Guds egne ord, som der ikke kan stilles spørgsmålstejn ved. Alligevel er det let at konstatere, at praksis inden for Islam er meget forskellig, rundt om i verden. Og da det er den religion i verden, der vinder flest nye tilhængere, er den åbenbart smidig nok til at være til hjælp i mange livssituationer.

Religion er ikke noget løsrevet fra resten af tilværelsen, sådan som vi kan lide at lade som om i Danmark. Tværtimod. Man kan vel sige at oprindelsen til enhver religion er menneskets trang til at finde en sammenhæng i tilværelsen, så vi har en rettesnor for, hvad vi skal vælge i den enkelte situation. Så vi kan føle os på sikker grund, både i livet og i det, som måske følger.

Børge Høst

ISLAMS UDBREDELSE



Denne pjece er udgivet af Statens Filmcentral, 1989. Sats og layout: Andreas Steinmann. Tryk: Haugaard Grafisk.



Statens Filmcentral